

פרשת ויגש תשע"ט

כי נבהלו מפניו

בראשית פרק מה

(א) ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתנדע יוסף אל אחיו : (ב) ויתן את קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית פרעה : (ג) ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו : (ד) ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכתם אתי מצרימה : (ה) ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם : (ו) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר : (ז) וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה : (ח) ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים וישמיני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים : (ט) מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנד יוסף שמיני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמד : (י) וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר לך : (יא) וכלכלתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תגרש אתה וביתך וכל אשר לך : (יב) והנה יעניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם : (יג) והגדתם לאבי את כל בכודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומהרתם והורדתם את אבי הנה : (יד) ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו : (טו) וינשק לכל אחיו ויבך עלהם ואחרי כן דברו אחיו אתו : (טז) והקול נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו :

רש"י
(א) ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים - לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם : (ב) וישמע בית פרעה - ביתו של פרעה, כלומר עבדיו ובני ביתו. ואין זה לשון בית ממש אלא כמו (תהלים קטו יב) בית ישראל, (מלכים א' יב כא) בית יהודה מיישניד"א בלע"ז [בני הבית] : (ג) נבהלו מפניו - מפני הבושה : (ד) גשו נא אלי - ראה אותם נסוגים לאחוריהם, אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים, והראה להם שהוא מהול : (ה) למחיה - להיות לכם למחיה : (ו) כי זה שנתים הרעב - עברו משני הרעב : (ח) לאב - חבר ופטרון : (ט) ועלו אל אבי - ארץ ישראל גבוה מכל הארצות : (יא) פן תגרש - דלמא תתמסכן, לשון (שמואל א' ב ז) מוריש ומעשיר : (יב) והנה עיניכם רואות - בכבודי, ושאני אחיכם, שהרי אני מהול ככם. ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש : ועיני אחי בנימין - השוה את כולם יחד לומר שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי, שהרי לא היה במכירתו, כך אין בלבי שנאה עליכם : (יד) ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך - על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב : ובנימין בכה על צואריו - על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב : (טו) ואחרי כן - מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם : דברו אחיו אתו - שמתחלה היו בושים ממנו : (טז) והקול נשמע בית פרעה - כמו בבית פרעה, וזהו לשון בית ממש :

בראשית פרק לז

(יט) ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלמות הלצה בא : (כ) ועתה לכו ונהרגוהו ונשלכהו באחד הבורות ואמרנו חנה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמותיו : (כא) וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נכנו נפש : (כב) ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו : (כג) ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו ויפשיטו את יוסף את כתנתו את כתנת הפסים אשר עליו : (כד) ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים : (כה) וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ושמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה : (כו) ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו : (כז) לכו ונמכרנו לישמעאלים ונדנו אל תהי בו פי אחינו בשרגו הוא וישמעו אחיו : (כח) ויעברו אנשים מדניים סחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים קסף וביאו את יוסף מצרימה : (כט) וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו : (ל) וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא : (לא) ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שער עזים ויטבילו את הכתנת בדם : (לב) וישלחו את כתנת הפסים וביאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הכר נא הכתנת בנד הוא אם לא : (לג) ויכירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו טרף יוסף :

רש"י
(כ) ונראה מה יהיו חלמותיו - אמר ר' יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקודש אומרת כן. הם אומרים נהרגוהו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלמותיו, נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי. ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלמותיו מכיון שיהרגוהו בטלו חלמותיו : (כא) לא נכנו נפש - מכת נפש זו היא מיתה : (כב) למען הציל אותו - רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם, אמר אני בכור וגדול שבכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי : (כג) את כתנתו - זה חלוק : את כתנת הפסים - הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו : (כד) והבור רק אין בו מים - ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו : (כה) ארחת - כתרגומו שיירת, על שם הולכי ארח : וגמליהם נושאים וגו' - למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יזק מריח רע : נכאת - כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכן (מ"ב כ יג) ויראם את כל בית נכתה, מרקחת בשמיו, ואונקלוס תרגמו לשון שעוה : וצרי - שרף הנוטף מעצי הקטף, והוא (שמות ל לד) נטף, הנמנה עם סמני הקטורת : ולט - לוטס שמו בלשון משנה (שביעית ז ו). ורבותינו פירשוהו לשון שרש עשב ושמו אשטורוז"א [ספלול] במסכת נידה (ח א) : (כו) מה בצע - מה ממון, כתרגומו : וכסינו את דמו - ונעלים את מיתתו : (כז) וישמעו

- וקבילו מניה. וכל שמיעה שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון (לעיל כח ז) וישמע יעקב אל אביו, (שמות כד ז) נעשה ונשמע, מתרגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון (בראשית ג ח) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן, (שם כז ה) ורבקה שומעת, (שם לה כב) וישמע ישראל, (שמות טז יב) שמעתי את תלונות, כולן מתרגם ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי : (כח) ויעברו אנשים מדניים - זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה : וימשכו - בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדניים, והמדניים למצרים : (כט) וישב ראובן - ובמכירתו לא היה שם, שהגיע

רש"י לפרק לז [המשך]
 יומו לילך ולשמש את אביו. דבר אחר עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו: (ל) **אנה אני בא** - אנה אברח מצערך של אבא: (לא) **שעיר עזים** - דמו דומה לשל אדם: (לב) **הכתנת** - זה שמה, וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת כגון (פסוק לא) כתנת יוסף, (פסוק ג) כתנת פסים, (ויקרא טז ד) כתנת בד, נקוד כתנת: (לג) **ויאמר כתנת בני** - היא זו: **חיה רעה אכלתהו** - נצנצה בו רוח הקדש, סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו הקדוש ברוך הוא, לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה, ושתפו להקב"ה עמהם, אבל יצחק היה יודע שהוא חי, אמר היאך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו:

בראשית פרק מב פסוק לד
וְהִבִּיאוּ אֶת אַחֵיכֶם הַקְּטָן אֵלַי וְאֶדְעָה כִּי לֹא מְרַגְלִים אַתֶּם כִּי כְּנִים אַתֶּם אֶת אַחֵיכֶם אֶתְּן לָכֶם וְאֶת הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ:
רש"י
ואת הארץ תסחרו - תסובבו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסובבים אחר פרקמטיא:

שפת אמת [שנה תרל"א]
במדרש או לנו מיום הדין כו'. מה שנבחרו השבטים נראה ע"י שנתגלה הארת יוסף הי' הבושה מה שטעו בקדושת יוסף ע"י ההסתר. וזה עצמו הבושה לעתיד לבוא שיתגלה שעניני עוה"ז עצמם הם מלא קדושה בפנימיות. וזהו עיקר הבושה שצריך להיות לאדם כשמברר לעצמו שבכל דבר יש חיות השי"ת ואיך נוכל לעשות בכח השי"ת היפוך רצונו. והכלל כי הפנימיות הוא בחי' יוסף שומר הברית הוא נקודה הפנימיות נק' ברית וביטול הערלה שהוא חיצוניות דחפיא ברית כני"ל וז"ש נבהלו מפניו כני"ל:

בראשית רבה פרשה צג
 [יא] ר' אלעזר בן עזריה אמר או לנו מיום הדין או לנו מיום התוכחה, ומה יוסף הצדיק שהוא ב"ו כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקדוש ברוך הוא שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין וודן כל אחד ואחד עאכ"ו שאין כל בשר ודם יכולים לעמוד לפניו.

שם משמואל לפרשת ויגש [שנה תרע"ב]
 ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, ולא נאמר ממנו, נראה דמפניו דייקא, היינו דעד כה שהסתיר עצמו מהם הסתיר עצמו גם במראית פניו, אף שחכמת אדם תאיר פניו, ובלי ספק שהיו פניו מאירים מאד כעין מעשה דנתן צוציתא (רש"י סנהדרין ל"א ב), ועוד שהי' זיו איקונין של יעקב דומה לו ושופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר, מ"מ לא הכירו בו מאומה והי' נדמה להם רק כאיש חכם מחכמי האומות ולא יותר, ובודאי לא נקל הוא להסתיר עצמו כ"כ, ומכל שכן בפני אנשים חכמים וצדיקים כמו השבטים שבודאי היו מבינים בצורת הפרצוף, וע"כ כשהתודע עצמו להם היו כל האורות שבפניו בוקעים עוד יותר, כטבע כל דבר העצור כשהתפרץ לצאת בוקע ויוצא בכח גדול מאד והיו פניו בודאי נוראים מאד, ובזה נבהלו מפניו דייקא. ולשון נבהל הוא כמו עומד משומם ומתפעל לאמר מה זאת, לפני רגע הי' נראה כאיש פשוט, וכמו רגע נהפך למראה מלאך הי' נורא מאד, ומזה הבינו עד כמה טעו בו בעת שמכרוהו שחשבוהו למחויב מיתה והנה הוא איש רם ונשא וגבה מאד, והי' העולם חשך בפניהם שלאיש כזה עשו מה שעשו, עד שלא יכלו לדבר ולא הי' להם מצח להרים ראש. ובזה יש לפרש פני שבת נקבלה, והבן:

וזה שאיתא במדרש (פ' צ"ג) או לנו מיום הדין או לנו מיום התוכחה וכו' יוסף קטן של שבטים וכו' לכשיבוא הקדוש ברוך הוא ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך עאכ"ו. והיינו שלעתיד שיתגלה כבוד הי' ויראה כל אחד בעיניו שמלא כל הארץ כבודו, והוא רואה ומביט מאזין ומקשיב לכל תנועה קלה ומחשבה שבלב האדם, יזכור כל אדם למי עוללתו כה, ובפני מי עשיתי מה שעשיתי. וזה שכתוב אוכיחך ואערכה לעיניך, היינו שאין אומר ואין דברים, רק שיהי' נערך לפני כל איש ואיש ומעצמו יראה ויבין מה עשה, בודאי הבושה ידכא לארץ חיתו ולא ישאר עוד לא פה לדבר ולא מצח להרים ראש: